

## **EHDOTUS VALTIONEUVOSTON PÄÄTÖKSEKSI VALTAKUNNALLISTEN ALUEIDENKÄYT- TÖTAVOITTEIDEN TARKOITTAMAN VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAITA MAISEMA- ALUEITA KOSKEVAN INVENTOINNIN KORVAAMISESTA UUDELLA INVENTOINNILLA**

### **Pääasiallinen sisältö**

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnin korvaaminen uudella niin, että 5.1.1995 annetulla arvokkaita maisema-alueita ja maisemanhoidon kehittämistä koskevalla valtioneuvoston periaatepäätöksellä hyväksytyn alueluettelon sijasta valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamana inventointina käytetään vuonna 2021 valmistunutta inventointia Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA 2021). Vuoden 2021 inventointi sisältää 186 aluetta aluerajauksineen ja -kuvauksineen, ja se on päivitetty tieto siitä, mitkä alueet ovat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Tiedot maisema-alueista (kartat ja aluekuvaukset) on nähtävissä ympäristöhallinnon Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA 2021) verkkosivuilla. Luettelo alueista on päätöksen liitteessä 4.

### **Päätösehdotus**

Valtioneuvosto päättäisi, että Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA 2021) olisi valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevassa päätöksessä tarkoitettu valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita koskeva inventointi. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA 2021) korvaisi aiemman inventoinnin.

Päätös tulisi voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2022. Päätöksen voimaan tullessa valmisteilla oleva kaava voitaisiin hyväksyä päätöksen estämättä 31.8.2022 mennessä, mikäli kaavaehdotus on asetettu julkisesti nähtäville ennen päätöksen voimaantuloa. Päätöksen voimaan tullessa valmisteltavana oleva muu päätös tai toimenpide voitaisiin päätöksen estämättä tehdä 31.8.2022 mennessä.

### **Asian tausta**

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamana valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointina on tähän saakka toiminut valtioneuvoston 5.1.1995 antaman arvokkaita maisema-alueita ja maisemanhoidon kehittämistä koskevan periaatepäätöksen mukainen alueluettelo, joka on perustunut ympäristöministeriön asettaman maisema-alue työryhmän mietintöön 66/1992. Periaatepäätöksen mukainen alueluettelo valmisteltiin vuosina 1986–1992 toteutetuilla inventoinneilla, ja se sisälsi 156 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Periaatepäätöksessä luotiin pohja maisemanhoidon rahoitusjärjestelmille sekä maisema-alueiden huomioon ottamiselle viranomaistyössä.

Vuoden 1995 periaatepäätöksen antamisen jälkeen suomalaisen maaseudun maisemien kehitykseen ovat vaikuttaneet muun muassa Suomen jäsenyys Euroopan unionissa ja Euroopan laajuinen yhteinen maatalouspolitiikka tukijärjestelmineen. Yleisimpiä kehityskulkuja ovat olleet maatilojen keskimääräisen koon kasvu ja maatalousyrittäjien sekä moneen tuotannonalaan panostavien tilojen määrän väheneminen. Samaan aikaan maa- ja metsätalousteknologioiden kehitys sekä maaseudulta kaupunkialueille suuntautuvan työssäkäynnin, matkailuyrittämisen ja maaseudulla sijaitsevien kakkosasuntojen lisääntyminen ovat vaikuttaneet maaseudun alueelliseen ja toiminnalliseen rakenteeseen synnyttäen uudenlaisia maisemia ja maisemaan kohdistuvia tarpeita. Nämä tekijät ovat johtaneet monilla alueilla elinympäristöjen monimuotoisuuden vähenemiseen, kaupunkien ja kaupunkimaisten alueiden läheisen maaseudun

osittaiseen taajamoitumiseen, haja-asutusalueiden autioitumiseen sekä käytöstä poistuneiden peltujen umpeenkasvuun tai metsittämiseen. Joillakin alueilla maisemia on muuttanut myös tuotantoalan muutos, kuten siirtyminen kotieläintuotannosta kasvinviljelyyn.

Nämä kansalliset, alueelliset ja paikalliset ilmiöt yhdessä ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden heikentymisen kaltaisten maailmanlaajuisen kehityskulkujen kanssa ovat johtaneet tarpeeseen ymmärtää maiseman muutosta ja vahvistaa ajan tasalla olevaa aihepiirin tietopohjaa. Vuoden 2021 inventoinnissa on selvitetty suomalaisten kulttuurimaisemien nykyistä tilaa ja kerätty maisemia koskevaa valtakunnantasoista ajankohtaista tietoa alueiden käytön suunnittelun tueksi. Inventoinnin päivittämisen tarvetta ovat lisänneet myös 1990-luvun lopulla ja 2000-luvulla toteutetut alueidenkäyttöä ohjaavan lainsäädännön muutokset, valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnin (RKY) päivitys vuonna 2009 sekä kasvanut tarve varmistaa maisemaan liittyvien suunnitteluvaikeuksien ja tukien oikeudenmukainen kohdentuminen.

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnissa tunnistetut alueet ovat edustavia esimerkkejä suomalaisesta kulttuuri- ja luonnonperinnöstä. Niiden tarkoituksena on tuoda maisemissa havaittavat arvotekijät osaksi alueiden käytön suunnittelua sekä kannustaa paikallisia toimijoita hoitamaan ja ylläpitämään maisemiaan. Lisäksi niiden avulla tahdotaan lisätä ihmisten tietoisuutta kulttuuriympäristön historiallisista kerrostumista ja ekologisesta monimuotoisuudesta. Maisema-alueet ovat kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti merkittäviä identiteettitekijöitä. Maisema-alueiden avulla voidaan tukea suomalaisen maaseudun elinvoimaisuutta, sillä kulttuurihistoriallisesti arvokas maisema perustuu lähtökohtaisesti edelleen jatkuviin alkutuotannon elinkeinoihin. Monille valtakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille on kohdistettu alueiden hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä edistäviä hankepohjaisia suunnittelu- ja hoitotoimia, joiden avulla alueiden maisemallisia, kulttuurisia ja ekologisia arvoja on turvattu ja edistetty.

Inventoinnissa on tarkasteltu elinvoimaisia, luonnon- ja kulttuuriarvoiltaan monipuolisia maaseudun kulttuurimaisemia, jotka ilmentävät poikkeuksellisen edustavasti maisemamaakunnalleen ja -seudulleen ominaisia maisemapiirteitä. Merkitystä on ollut myös muiden alkutuotannon elinkeinojen, kuten saaristoelinkeinojen, erätalouden, metsätalouden sekä poronhoidon ja muiden saamelaiselinkeinojen kulttuurimaisemilla. Maisema-alueisiin sisältyy lisäksi nähtävyyden luonteisia historiallisia matkailukohteita ja kulttuurisesti merkittäviä luonnonmaisemakokonaisuuksia.

## Oikeusperusta

Inventoinnin oikeusperusta on maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, MRL) 3 luvussa, jossa säädetään valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. Tavoitteiden ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioon ottaminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa ja valtion viranomaisten toiminnassa. Lisäksi valtakunnallisilla alueidenkäyttötavoitteilla edistetään kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten täytäntöönpanoa Suomessa. MRL 22 §:n mukaan valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet voivat koskea mm. asioita, joilla on merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuri- tai luonnonperintöön.

Valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista päättää valtioneuvosto. Voimassa olevan valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevan [päätöksen](#) luvussa 3.4 käsitellään elinvoimaisen luonto- ja kulttuuriympäristön sekä luonnonvarojen tavoitteita. Alueidenkäytössä huolehditaan päätöksen mukaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta. Suomalaisen kulttuuriympäristön kokonaisuus perustuu sen mu-

kaan viranomaisten laatimiin valtakunnallisiin inventointeihin, jotka koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita. Valtioneuvosto voi päättää valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisten inventointien korvaamisesta uusilla inventoinneilla. Edellisen kerran valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa tarkoitetun inventoinnin korvaamisesta on päätetty 22.12.2009, kun valtioneuvosto antoi päätöksen valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen 1993 inventoinnin korvaamisesta sen vuonna 2009 valmistuneella tarkistuksella. Valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita koskevan ajantasaisen inventoinnin valmistelu on parhaillaan käynnissä.

## Valmistelu

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA 2021) pohjautuu ympäristöministeriön 18.1.2016 julkistamaan esitykseen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinniksi, jonka ympäristöministeriö koosti vuosina 2010–2014 toteutetuista maakunnittain tehdyistä inventoinneista. Inventointien valmistelusta vastasivat pääosin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskus) ja sitä koordinoivat alueelliset ohjausryhmät. Inventointityötä ohjasi ympäristöministeriön 21.5.2010 asettama maisema-alueiden päivitysinventointien ohjaus- ja arviointityöryhmä (MAPIO), jossa oli edustus ympäristöministeriöstä, maa- ja metsätalousministeriöstä, Metsähallituksesta, Museovirastosta, Suomen ympäristökeskuksesta, ELY-keskuksista (Keski-Suomen ELY-keskus) ja maakuntien liitoista (Uudenmaan liitto). MAPIO ohjasi inventointia valtakunnallisesti, käsitteli alueellisten inventointien tulokset ja laati niistä valtakunnallisen yhteenvedon.

Inventoinnin kaikissa vaiheissa kiinnitettiin erityistä huomiota tiedottamiseen ja vuorovaikutteisuuteen. Inventoinnin alkaessa ympäristöministeriö järjesti inventoinnin taustoja selvittäneen sidosryhmätilaisuuden sekä tuotti materiaalia kenttätöiden ja maisema-aiheisten tapahtumien yhteydessä jaettavaksi. Inventointeja varten perustetulla verkkosivustolla [maaseutumaisemat.fi](http://maaseutumaisemat.fi) esiteltiin hankkeen tavoite ja inventointiohjeet sekä julkaistiin alueelliset inventointiraportit ja muuta inventointiin liittyvää aineistoa.

Ensimmäinen julkinen kuuleminen ja sen pohjalta tehty jatkovalmistelu

Alkuperäinen luonnos päivitysinventointia koskeva esitykseksi oli lausuntokierroksella vuonna 2016. Esitys oli julkisesti kuultavana 18.1.–19.2.2016. Lisäksi keskeisille viranomais- ja sidosryhmille suunnattu lausuntokierros järjestettiin 15.1.–15.3.2016. Lausuttavana ja kuultavana ollut materiaali sisälsi maisema-alueiden rajausehdotukset ja aluekuvaukset sekä inventoinnin taustamuistion, jonka liitteenä esitettiin myös suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annetun lain (SOVA-laki, 200/2005) 3 §:n mukainen ympäristövaikutusten arviointi. Lausuntoja ja kannanottoja saatiin yhteensä 424 kappaletta. Saadun palautteen pohjalta yli kolmellakymmenellä alueella toteutettiin täydentäviä selvityksiä vuoden 2018 aikana. Yhteenveto lausunnoista ja kannanotoista on osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4793-7>.

Toinen julkinen kuuleminen ja sen pohjalta tehty jatkovalmistelu

Täydentäviin selvityksiin ja muihin alueita koskeviin tietoihin tukeutuen ympäristöministeriö tarkisti luonnosta päivitysinventointia koskeva esitykseksi ja pyysi uudesta luonnoksesta lausuntoja ja kannanottoja 24.11.–31.12.2020. Lausuttavana ja kuultavana ollut materiaali sisälsi muutosehdotukset ensimmäisen kuulemiskierroksen maisema-alueita koskeviin ehdotuksiin ja täydentävän kuulemisen taustamuistion. Lausuntoja ja kannanottoja saatiin yhteensä 130 kappaletta. Ympäristöministeriö valmisteli kuulemiskierroksilla saadun palautteen sekä täydentävien tietojen pohjalta esityksen uudeksi valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alue-

eiden inventoinniksi. Molempien kuulemiskierrosten aineistot taustamuistioineen, aluekuvausineen ja niiden kieliversioineen (ruotsi, pohjoissaame, inarinsaame, kolttasaame) ovat edelleen tutustuttavissa asiaa varten perustetulla verkkosivustolla <https://ym.fi/maisemakuuleminen>.

Ennen valtioneuvoston päätöksentekoa ympäristöministeriö varasi muille ministeriöille tilaisuuden antaa lausuntonsa siitä, onko esitys uusiksi valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi valmisteltu asianmukaisesti niin, että asiassa voidaan antaa valtioneuvoston päätös. Oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö totesivat lausunnoissaan, että niillä ei ollut lausuttavaa esityksestä. Maa- ja metsätalousministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota oikeusvaikutusten täsmällisen kuvauksen tarpeeseen, metsälain soveltamiseen sekä MRL:n muutosten ja kaavaohjauksen toteutumiseen maisema-alueilla. Ministeriö kiinnitti huomiota myös lausuntoyhteenvetomuistion kohtaan, jossa mainitaan metsätalouden harjoittamiseen liittyvien palautteiden huomioimisesta. Ministeriö korosti sitä, että päivitysinventointi ja oikeusvaikutusten kuvaus laaditaan voimassa olevan maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti. Lausunnossa esitetyt asiat on huomioitu tässä muistiossa. Saaduissa lausunnoissa ei esitetty esityksen valmisteluprosessiin liittyviä huomautuksia.

## **Vaikutukset**

Inventoinnin valmistelun yhteydessä on selvitetty SOVA-lain 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla inventoinnin ympäristövaikutuksia. Ympäristövaikutusten lisäksi on arvioitu muitakin vaikutustyyppisiä, jotka on tässä yhteydessä luokiteltu viranomaisten toimintaan kohdistuviin vaikutuksiin, taloudellisiin vaikutuksiin, ympäristövaikutuksiin sekä yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Suurin osa päivitetyistä maisema-alueista sisältyy jo nykyiseen maisema-alueiden inventointiin. Uusia alueita, joita vaikutukset vuoden 2021 inventoinnin johdosta koskisivat, on noin neljäsosa kaikista alueista.

### **Vaikutus viranomaisten toimintaan**

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteuttamisesta ja huomioon ottamisesta säädetään MRL 24 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja edistää niiden toteuttamista. Valtion viranomaisten on myös arvioitava toimenpiteidensä vaikutuksia aluerakenteen ja alueiden käytön kannalta. Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Pykälän 2 momentti koskee maakuntien liittoja ja kuntia, jotka vastaavat alueidenkäytön suunnittelusta.

Inventoinnin ajantasaistamisella voidaan katsoa olevan viranomaistoimintaa selkeyttävä ja helpottava vaikutus, kun viranomaisen voi pohjata toimintansa ajantasaiseen valtakunnallisia maisema-alueita koskevaan tietovarantoon. Alueidenkäyttöä koskeva päätöksenteko on kuitenkin tapauskohtaista ja toimivaltaisen viranomaisen vastuulla. Seuraavassa kuvataan inventoinnin merkitystä eräiden keskeisten alueidenkäytön prosessien ja maankäyttötapojen kannalta voimassa olevan lainsäädännön perusteella.

### ***Kaavoitus***

Maakuntakaavan ja yleiskaavan yhtenä sisältövaatimuksena on maiseman vaaliminen. Sisältövaatimusten mukaan näistä kaavoista ei saa myöskään aiheutua maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle kohtuutonta haittaa (MRL 28 ja 39 §). Asemakaavan yhtenä sisältövaatimuksena on, että rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä niihin liitty-

viä erityisiä arvoja saa hävittää. Asemakaavalla ei saa asettaa maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle sellaista kohtuutonta rajoitusta tai aiheuttaa sellaista kohtuutonta haittaa, joka kaavalle asetettavia tavoitteita tai vaatimuksia syrjäyttämättä voidaan välttää (MRL 54 §).

Jos rantayleiskaava ja ranta-asemakaava laaditaan pääasiassa loma-asutuksen järjestämiseksi ranta-alueelle, on yleis- ja asemakaavoitusta koskevien MRL:n muiden säännösten lisäksi noudatettava erityisiä sisältövaatimuksia, joiden mukaan on katsottava mm., että suunniteltu rakentaminen ja muu maankäyttö sopeutuu rantamaisemaan ja muuhun ympäristöön ja maisema-arvot otetaan muutoinakin huomioon (MRL 73 §). Tuulivoimayleiskaavaa koskevien erityisten sisältövaatimusten mukaan on huolehdittava mm. siitä, että suunniteltu tuulivoimarakentaminen ja muu maankäyttö sopeutuu maisemaan ja ympäristöön (MRL 77 b §).

Kaavoja laadittaessa kuntien ja maakuntien liittojen tulee arvioida kaavan merkittävät ympäristövaikutukset (MRL 9 §). Tämä koskee myös valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin kohdistuvia vaikutuksia. Inventointiin sisältyvien alueiden kuvausten täydentäminen ja syventäminen osana kaavatyötä voi olla tarpeen alueiden ominaisluonteen ja erityispiirteiden esiin tuomiseksi eri kaavatasojen edellyttämällä tarkkuudella. Jos kaavoituksella toteutettavaa hanketta koskee ympäristövaikutusten arvioinnista annetun lain (252/2017, YVA-laki) mukainen ympäristövaikutusten arviointimenettely, on vaikutusten arvioinnissa noudatettava YVA-lakia myös maisemaa koskevien vaikutusten osalta.

Maakuntakaavaa valmisteltaessa on oltava yhteydessä ELY-keskukseen ja niihin ministeriöihin, joiden toimialaan kuuluvia valtakunnallisesti merkittäviä asioita kaavassa käsitellään. ELY-keskuksen, kyseisten ministeriöiden sekä maakunnan liiton kesken on järjestettävä neuvottelu kaavan laadintaan liittyvien valtakunnallisten ja muiden keskeisten tavoitteiden toteamiseksi. Valmisteltaessa muuta kaavaa, joka koskee vaikutuksiltaan valtakunnallisia asioita, kunnan on oltava yhteydessä ELY-keskukseen. ELY-keskuksen ja kunnan kesken on järjestettävä neuvottelu tällaisen kaavan laadintaan liittyvien valtakunnallisten tavoitteiden toteamiseksi. Neuvotteluun on kutsuttava ne viranomaiset, joiden toimialaa asia saattaa koskea. (MRL 66 §) Vuonna 2017 voimaan tulleen MRL:n muutoksen mukaan ELY-keskuksen tehtävä on edistää kunnan alueiden käytön suunnittelun ja rakennustoimen järjestämistä. Lisäksi ELY-keskuksen on valvottava, että kaavoituksessa, rakentamisessa ja muussa alueiden käytössä otetaan huomioon vaikutuksiltaan valtakunnalliset ja merkittävät maakunnalliset asiat. (MRL 18 §)

Jos alueeseen kohdistuu myös muita valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita sekä maakunnallisia ja paikallisia tavoitteita, kaavoituksen yhtenä tehtävänä on sovittaa yhteen eri tavoitteet siten, että valittu vaihtoehto edistää mahdollisimman hyvin valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista. Ratkaisut on pyrittävä hakemaan sillä tavoin ja niistä vaihtoehtoista, joissa – mikäli mahdollista – kaikki sovellettavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet voivat toteutua. Ristiriitatilanteissa on tehty valinnat perusteltava huolellisesti.

Vaikka valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointia päivitettäessä on karssittu päällekkäisyyksiä esimerkiksi valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen kanssa, saattaa valtakunnallisesti arvokas maisema-alue edelleen ulottua muun valtakunnallisen tai alueellisen inventoinnin kohteen kanssa samalle alueelle. Tällöin alueella on useita erilaisia tunnistettuja arvoja, jotka otetaan huomioon alueiden käytössä. Jos alueella on lisäksi kaavalla tai erityislain nojalla suojeltu alue tai kohde, noudatetaan asianomaisia suojelumääräyksiä.

Kaavoitusviranomaiset harkitsevat kussakin tapauksessa, millainen alueidenkäyttö soveltuu maisemaan ja täyttää muutoinkin lain vaatimukset. Myös ELY-keskus ottaa kaavalausunnoissa ja viranomaisneuvotteluissa kantaa asiaan, sillä sen tehtäviin kuuluu valvoa, että alueiden käytössä otetaan huomioon vaikutuksiltaan valtakunnalliset asiat.

Inventoinnin kuulemiskierrosten yhteydessä on esitetty tarpeita saada hyvinkin tarkkaa ohjeistusta siitä, miten valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet tulisi huomioida alueiden käytön suunnittelussa. Suunnittelun yhteensovittavan luonteen vuoksi ohjeiden on kuitenkin jätettävä viranomaiselle tapauskohtaista harkintavaltaa kaavaratkaisusta.

Inventoinnin valmistelun yhteydessä on teetetty ProAgria Etelä-Suomi ry:n sekä Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaisten laatima [opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun](#) (2016), joka auttaa mm. tunnistamaan erityyppisten maisemien ominaisuuksia ja erityispiirteitä.

#### *MRL:n mukaiset luvat*

MRL:n mukaisia lupamenettelyjä ovat rakennuslupa, toimenpidelupa, purkamislupa ja maisematyölupa. Lupien myöntämisestä päättää kunnan rakennusvalvontaviranomainen, joka voi harkintansa mukaan tai alueella voimassa olevan kaavamääräyksen johdosta pyytää muun viranomaisen lausuntoa ennen asian ratkaisemista. Rakennuslupahakemuksesta on aina pyydyttävä ELY-keskuksen lausunto silloin, kun rakennuslupaa haetaan luonnonsuojelulain mukaiselle valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävälle luonnonsuojelun kannalta merkittävälle alueelle tai alueelle, joka maakuntakaavassa on varattu virkistys- tai suojelualueeksi (MRL 133 §). Poikkeamislupahakemuksesta on pyydyttävä ELY-keskuksen lausunto, jos se koskee luonnonsuojelun tai rakennussuojelun kannalta merkittävää aluetta taikka maakuntakaavassa virkistys- tai suojelualueeksi varattua aluetta (MRL 173 §).

Luvan myöntäminen perustuu MRL:ssä säädettyihin asianomaisen luvan edellytyksiin. Esimerkiksi rakennusluvan edellytykset eroavat hieman toisistaan riippuen siitä, sijaitseeko rakennettava alue asemaakaava-alueella, sen ulkopuolella vai suunnittelutarvealueella. Lupaharkinnassa on otettava kaikilla alueilla huomioon MRL:n säännös, jonka mukaan rakennuksen tulee soveltua rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sekä täyttää kauneuden ja sopusuhtaisuuden vaatimukset (MRL 117 §). Asemakaava-alueella rakennusluvan myöntämisen edellytyksenä on, että rakentaminen on asemakaavan mukaista. Suunnittelutarvealuetta koskevien erityisten lupaedellytysten mukaan rakennusluvan myöntäminen edellyttää mm., että rakentaminen on sopivaa maisemalliselta kannalta eikä vaikeuta erityisten luonnon- tai kulttuuriympäristön arvojen säilyttämistä eikä virkistystarpeiden turvaamista (MRL 137 §). Maakuntakaavassa tai yleiskaavassa mahdollisesti määrätyt rakentamisrajoitukset on otettava huomioon. Rakentamisrajoitusten antamisesta päättää kaavoittaja eli kunta tai maakunnan liitto.

Edellä mainittujen lupaedellytysten täyttymistä harkittaessa otetaan huomioon valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet muiden rakennettavan alueen ominaisuuksien ohella. Sijaintiin valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella ei siis liity niistä poikkeavia lupaedellytyksiä. Maisema-alueen arvojen turvaamiseksi voi kuitenkin olla annettu kaavamääräyksiä, jotka on otettava lupaharkinnassa huomioon MRL:n säännösten lisäksi. Jos rakentamista koskee YVA-lain mukainen menettely, tulevat hankkeen vaikutukset maisemaan arvioiduiksi kyseisessä menettelyssä.

#### *Maisematyölupa*

Asemakaava-alueella tai alueella, jolla on voimassa rakennuskielto asemakaavan laatimiseksi tai jolle yleiskaavan laatimista tai muuttamista varten on niin määrätty, ei saa suorittaa maise-

maa muuttavaa maanrakennustyötä, puiden kaatamista tai muuta näihin verrattavaa toimenpideettä ilman maisematyölupaa. Vastaava rajoitus voi sisältyä voimassa olevaan ranta-asemakaavaan tai yleiskaavaan. Lupaa ei kuitenkaan tarvita yleis- tai asemakaavan toteuttamiseksi tarpeellisten taikka myönnetyn rakennus- tai toimenpideluvan mukaisten töiden suorittamiseen eikä vaikutuksiltaan vähäisiin toimenpiteisiin. Lupaa ei myöskään tarvita, jos toimenpide perustuu maantielain mukaiseen hyväksytyyn tiesuunnitelmaan tai ratalain mukaiseen hyväksytyyn ratasuunnitelmaan tai kyse on sellaisesta maa-ainesten ottamisesta, johon tarvitaan maa-aineslaissa tarkoitettu lupa. (MRL 128 §)

Vuonna 2017 voimaan tulleen MRL:n muutoksen mukaan 1.5.2017 jälkeen ei ole voitu asettaa maisematyölupavaatimusta puunkaatoon maa- ja metsätalousvaltaisilla alueilla.

#### *Maa-ainesten otto*

Maa-aineslain (555/1981) 6 §:n mukaan lupa ainesten ottamiseen on myönnettävä, jos asianmukainen ottamissuunnitelma on esitetty eikä ottaminen tai sen järjestely ole ristiriidassa maa-aineslaissa säädettyjen rajoitusten kanssa. Asiaa harkittaessa on otettava huomioon myös lupamääräysten vaikutus. Alueella, jolla on voimassa toimenpiderajoitus yleiskaavan tai asemakaavan laatimista tai muuttamista varten, lupa voidaan myöntää, jollei ottaminen tuota huomattavaa haittaa kaavan laatimiselle tai muuttamiselle, turmele kaupunki- tai maisemakuvaa eikä muutenkaan ole ristiriidassa maa-aineslaissa säädettyjen rajoitusten kanssa. Edellä tarkoitettujen maa-aineslaissa säädettyjen rajoitusten mukaan aineksia ei mm. saa ottaa niin, että siitä aiheutuu kauniin maisemakuvan turmeltumista (3 §).

Maa-aineslain mukaisessa lupaharkinnassa maisema-arvot voivat siten olla luvan myöntämisen este tai peruste lupamääräysten antamiselle. Lupamääräyksillä voidaan tarvittaessa rajoittaa maa-ainesten ottohankkeesta maisemalle aiheutuvia haittoja siten, että lupa voidaan myöntää (11 §). Lupa-asian ratkaisee kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Poikkeuksen muodostavat hankkeet, joihin tarvitaan lisäksi ympäristönsuojelulain mukainen ympäristölupa. Sen ratkaisee aluehallintovirasto tai kunta. (7 §) Maa-ainesten ottamista voi koskea myös YVA-lain mukainen menettely, jolloin hankkeen vaikutukset maisemaan tulevat arvioituiksi YVA-menettelyssä.

#### *Metsänkäsittely*

Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella sijaitsevalla metsätalousmaalla noudatetaan metsälakia (1093/1996) sikäli, kuin kyseessä ei ole metsälain 2 §:ssä säädetty soveltamisalan raja-alue eli esim. luonnonsuojelulain nojalla muodostettu suojelualue tai MRL:n mukaisessa kaavassa osoitettu suojelualue. Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella normaali metsätalous on siten mahdollista ja hakkuut toteutetaan lähtökohtaisesti metsälain puitteissa eikä uudistushakkuuta ole kielletty. Metsälain 5 b §:n mukaan hakkuu voidaan tehdä kohteen erityisluonteeseen edellyttämällä tavalla, jos hakkuun kohteella on metsän monimuotoisuuden säilyttämisen, maiseman tai metsän monikäytön kannalta erityistä merkitystä. Erityiskohteissa toteutettavat käsittelyalueen toimenpiteet ja niiden perustelut on esitettävä metsänkäsittelyilmoituksessa.

Jos alueella on yleiskaava, viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta yleiskaavan toteutumista (MRL 42 §). Edellä mainittu ei koske metsänkäsittelyilmoituksia, jotka ovat maanomistajia koskeva velvoite. Vuonna 2017 voimaan tulleen MRL:n muutoksen mukaan 1.5.2017 jälkeen ei ole voitu asettaa maisematyölupavaatimusta puunkaatoon maa- ja metsätalousvaltaisilla alueilla. Jos kaava on tullut voimaan ennen tätä, voidaan maisematyölupaa vaatia.

## Taloudelliset vaikutukset

Itse inventoinnilla ei katsota olevan suoria taloudellisia vaikutuksia. Maisemilla yleisesti katsoen on välillisiä, mutta selkeitä taloudellisia arvoja. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden yhtenä tavoitteena on tukea maaseudun elinvoimaisuutta ja viihtyisyyttä muun muassa parantamalla maatalouden ja matkailuelinkeinojen toiminta- ja kehittämisedellytyksiä. Maisemanhoidon kehittäminen voi synnyttää yritys- ja toimintamalleja, joita on mahdollista soveltaa myös maisema-alueiden ulkopuolella. Arvokkaat maisema-alueet tarjoavat luonnon-, maiseman- ja ympäristönhoidon liiketoimintakonseptien lisäksi edellytyksiä myös muun kuten hyvinvointiin ja terveyteen liittyvän elinkeinotoiminnan kehittämiseen. Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman 2014–2020 mukaan uutta liiketoimintaa saadaan aikaan uusilla elinkeinoyhdistelmillä, kuten kulttuuriperinnön, lähi- ja luomuruoan, luonnontuotteiden, luovuuden, hyvinvointi- ja hoivapalveluiden, liikunnan ja kulttuurin sekä matkailun tuotteiden ja palveluiden kehittämisellä. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden status saattaa edistää myös esimerkiksi erilaisten tuki-, korvaus- tai avustusinstrumenttien hyödyntämistä sekä kannustaa alueiden asukkaita ja yrittäjiä luomaan uutta alueiden erityisarvoon perustuvaa elinkeinotoimintaa. Maisemat sekä niiden luonto- ja kulttuuriperintöarvot ovat yksi Suomen matkailun vahvuustekijöistä. Maisema-alueiden maisemien hoito ja perinteisestä rakennuskannasta huolehtiminen lisäävät alueiden kansallista ja kansainvälistä kiinnostavuutta matkailukohteina.

Tietyn alueen sisältyminen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointiin vaikuttaa kuitenkin viranomaisvaikutuksia koskevassa kappaleessa käsitellyllä tavalla kaavoitukseen ja valtion viranomaisten päätöksiin siten, että taloudelliselle toiminnalle voi aiheutua siitä rajoittavia tai ohjaavia vaikutuksia. Esimerkiksi kaavan vaikutusten arviointi tällaisella alueella voi edellyttää nimenomaisia maisemavaikutuksia koskevia selvityksiä. Maiseman valtakunnallisten arvojen turvaamiseksi voidaan myös antaa taloudellista toimintaa ohjaavia tai rajoittavia määräyksiä. Joissakin tilanteissa voidaan katsoa, että tietty suunniteltu hanke ei täytä lakisääteisiä edellytyksiä määräysten avullakaan. Viranomaisvaikutuksia koskevassa kappaleessa käsitellyllä tavalla maakuntakaavasta ja yleiskaavasta ei kuitenkaan saa aiheutua maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle kohtuutonta haittaa. Asemakaavalla puolestaan ei saa asettaa maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle sellaista kohtuutonta rajoitusta tai aiheuttaa sellaista kohtuutonta haittaa, joka kaavalle asetettavia tavoitteita tai vaatimuksia syrjäyttämättä voidaan välttää.

## Vaikutukset ympäristöön

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnin ympäristövaikutukset ovat myönteisiä. Niistä merkittävimmät kohdistuvat kulttuuriympäristön historiallisten piirteiden ja muiden maisemallisten arvojen säilymiseen sekä maisemanhoidon käytäntöjen kehittämiseen ja levittämiseen. Valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin liittyy runsaasti myös ekologisista ja geologisista arvoja. Alueiden ekologisissa arvoissa korostuu ennen kaikkea alueiden luonnon monimuotoisuus, sillä maisema-alueilla maatalous on elinvoimaista ja alueiden kulttuuriympäristö keskimääräistä paremmin hoidettua. Hoidettu viljelymaisema reunavyöhykkeineen tarjoaa elinympäristöjä maatalousympäristöjen tyypillisille, harvinaisille ja uhanalaisille lajeille ja sisältää monenlaisia kulttuurivaikutteisia luontotyyppejä kuten perinnebiotooppeja. Valtakunnallisten maisema-alueiden huomioon ottaminen alueidenkäytön suunnittelussa edistää luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä laji- ja luontotyyppitasoa laajemmalla ekosysteemitasolla.

## Yhteiskunnalliset vaikutukset



Maisema-alueilla on merkittäviä asukkaiden viihtyvyyteen, alueen vetovoimaisuuteen sekä paikalliseen ja alueelliseen identiteettiin liittyviä arvoja. Alueen sisältyminen valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita koskevaan inventointiin voidaan katsoa eduksi hankerahotusta ja maisemanhoitotukia haettaessa. Hankepohjainen maisemanhoito vahvistaa esimerkiksi kylätoimintaa sekä asukkaiden yhteisöllisyyttä ja sitoutumista omaan asuinpaikkaansa. Lisäksi maisemahankkeisiin osallistuminen tarjoaa uusia vaikutusmahdollisuuksia eri väestö- ja ikäryhmille. Inventointi ja siihen liittyvä kansalaiskeskustelu lisäävät asukkaiden tietoisuutta maisemien ja lähiympäristöjensä arvoista. Maisema-alueet ovat houkuttelevia kohteita enenevän monipaikkaisuuden ja senioriasumisen tarpeisiin.